



بررسی و تاثیر رسانه اجتماعی بر فضای تعلیم و تربیت نوجوانان

عبدالحسین پیشگو (نویسنده مسئول)^۱، زهرا سامان پور^۲، سیده معصومه مرادی حسین آباد^۳

^۱ آموزش و پرورش، یاسوج abdalhosinpishgo@gmail.com

^۲ دانشگاه فرهنگیان یاسوج، یاسوج samanpourzahra@gmail.com

^۳ دانشگاه فرهنگیان، یاسوج M.morady.6767@gmail.com

چکیده

تأثیرات و پیامدهای مثبت و منفی فضای مجازی بعنوان یک پدیده نوین در اجتماعات انسانی در حال گسترش است. هر روز از سوی صاحب نظران و رسانه ها نقش مثبت اینترنت و فضای مجازی در توسعه اقتصادی و نقش منفی آن در توسعه فرهنگی برجسته سازی می شود. انسان بر اساس طبیعت ذاتی خویش احتیاج به برقراری ارتباط دارد، واز آغاز برای برقراری ارتباط و رساندن پیام خود به دیگران، شیوه های گوناگون را به کار برده است؛ از اشاره های رمزگونه اولیه گرفته، تا استفاده از پیشرفته ترین وسایل ارتباطی مدرن امروزی. مباحث تربیتی فرزندان را با چالش روبه رو ساخته است آنچه در این عصر برای والدین مهم است آشنایی با مبانی تعلیم و تربیت و توجه به چالش های تربیتی این ابزار مدرن است. برای تعلیم و تربیت تعاریف بسیاری بیان شده است. تعریف تعلیم و تربیت، عبارت است از فراهم آوردن زمینه ها و عوامل به فعلیت رساندن یا شکوفا ساختن شخص در جهت رشد و تکامل اختیاری او به سوی هدف های مطلوب و بر اساس برنامه ای سنجیده شده می باشد. روش تحقیق حاضر توصیفی است. در تحقیقات توصیفی محقق به دنبال چگونه بودن موضوع است و میخواهد بداند پدیده، متغیر، شیء یا مطلب چگونه است. به عبارت دیگر، این تحقیق وضع موجود را بررسی میکند و به توصیف منظم و نظام دار وضعیت فعلی آن میپردازد و ویژگیها و صفات آن را مطالعه و در صورت لزوم ارتباط بین متغیرها را بررسی مینماید.



۱. متن مقاله

انسان، خلیفه خدای کامل مطلق است. خداوند خلیفه خویش را به گونه ای آفریده است که مستعداً آتصاف به همه کمالات است؛ اما وصول به قله کمالات نیازمند تربیت صحیح می باشد و برای دست یافتن به آن باید بهترین شیوه ها را انتخاب نمود. به یقین، برترین و بهترین روش ها را می توان فقط در کلام و سیره انسان های کامل هر عصر و زمان، جست و جو کرد. انبیاء و اولیای الهی که خود بیش از همه دغدغه تربیت انسان را داشته اند، در همه حال و همه جا سعی و تلاش کردند که آموزه ها و راه های وصول به کمال را به انسان ها بنمایانند. اگرچه در این راه با موانع، مشکلات و حتی جنگ و شهادت رو به رو شوند (هاشمی شاه قیادی، ۱۳۹۰).

اسلام به عنوان دینی همه جانبه و چند بعدی، اساس و مبانی تربیت اخلاقی خود را بر پایه اعتقاد و ایمان به ذات اقدس خداوندی قرار داده و اصلاح اخلاقی انسان ها و مبارزه با مفسدات اخلاقی را از مهم ترین اهداف پیامبران بر شمرده است (همت بناری، ۱۳۷۹).

در جامعه ایران با توجه به ارزش های دینی، اخلاقی، فرهنگی و اجتماعی و ساختار بسیار جوان جامعه و وجود مشکلات متعدد اقتصادی، انحرافات اجتماعی به عنوان یکی از بغرنج ترین و پیچیده ترین مسائلی اجتماعی، موجب جریحه دار ساختن وجدان جمعی و چالش امنیت اخلاقی و اجتماعی شده است به طوری که شاهد نگرانی عمده نخبگان سیاسی و علمی جامعه هستیم (ذاکر اصفهانی، صادقی ۱۳۸۷).

انسان در کمال عصمت است و این آموزش و تربیت خانواده و جامعه است که او را دگرگون می سازد و از حالت عصمت و پاکی برده و به انحراف می کشاند. این معصومیت از دست رفته را می توان با تربیت و آموزش تغییر داد (منصوری، ۱۳۹۱). در این راه، آموزش تجربه ای است مبتنی بر یادگیری و به منظور ایجاد تغییرات نسبتاً پایدار در فرد، او را قادر به انجام کار و بهبود توانایی ها، مهارت ها، دانش، نگرش و رفتار اجتماعی می نماید (سیدجوادی، ۱۳۹۲).

مبانی نظری

فضای مجازی

در واپسین ربع سده بیستم، انقلابی در عرصه فناوری با محوریت فناوری اطلاعات، شیوه اندیشه، تولید، مصرف، تجارت، مدیریت، ارتباطات و زندگی را دگرگون ساخته است و پیامد آن هم پیوند فرهنگ های گوناگون در ابرمتنی الکترونیکی است. فضای جریان ها و زمان بی زمانی از دیگر ویژگی های عصر نوین است (گلپایگانی، ۱۳۸۱). پیشرفت سریع فناوری اطلاعات و انتقال تجربیات بشری از حوزه سخت افزار منجر به تشکیل دنیای جدیدی به نام دنیای مجازی یا همان فضای مجازی شده است. دنیایی که در آن از محدودیت های فیزیکی مانند زمان و مکان خبری نیست. این دنیای جدید تبدیل به بستر و زیرساخت پیشرفت جوامع و کشورها در دنیای امروز شده است. گسترش استفاده از فناوری اطلاعات و تکنولوژی های نوین ارتباطات و علوم رایانه، اینترنت و فضای مجازی، دستاوردهای بسیاری را برای بشر فراهم نموده است. از جمله می توان به ارتباطات مجازی، پست الکترونیک، بانکداری و خرید آنلاین، تجارت الکترونیک، دولت الکترونیک و هزاران خدمات دیگر اشاره نمود که از آنها به عنوان فضای مجازی یا فضای سایبری نام برده می شود (دفتر مطالعات و فناوری های نوین، ۱۳۸۶). فضای مجازی فضایی است که به فرد قدرت نمادین بیشتر و امنیت روانی گسترده ترمی دهد. این فضا سیال و بی حد است و به آسانی در دسترس همگان قرار می گیرد. فضای مجازی، به علت عدم حضور نشانه های فیزیکی و عینی در آن، هم بی جسم، بی مکان و متعاقباً تاحدی گمنام و به طرز محسوسی کنترل ناپذیر است. فضای مجازی جهان ما را به هم پیوسته، درهم تنیده و چند وجهی کرده است (ربیعی، ۱۳۸۷). فضای مجازی یک شبکه گسترده جهانی است که شبکه های مختلف رایانه ای در اندازه های متعدد و حتی رایانه های شخصی را با استفاده از سخت افزارها و نرم افزارهای گوناگون و با قرارداد های ارتباطی به یکدیگر وصل می کند. فناوری های ارتباط راه دور اساس فضای مجازی را تشکیل می دهند. گاهی در کنار اصطلاح فضای مجازی به اصطلاح فرهنگ مجازی برخورد می کنیم. مسایلی که برای نظریه پردازان در حوزه فرهنگ در فضای مجازی مطرح می شوند شامل مسایلی همچون شکل گیری فرهنگ جدید، بازنمایی و درک از واقعیت مجازی و هویت می شوند (شاه قاسمی، ۱۳۸۵).

در این نظام نوین اجتماعی، فضاهایی مجازی مانند چتروم ها یا میدان های چندکامرودی مجازی، به عنوان شبکه های اجتماعی پرتعداد، مرزهای تازه ای را در شکل گیری خرده فرهنگ ها، ارزش ها، ذهنیت ها و هویت های شخصی و جمعی ایجاد کرده است. این



شبکه های اجتماعی نوین با دارا بودن خصلت هایی مانند گمنامی، سرعت ارتباطات، سیال بودن پیامدهای گسترده ای بر روابط جنسیتی و الگوهای ارتباطی و دوست یابی و تقویت نوعی روابط و نظام کنش اجتماعی غیروابسته به زمان و مکان شده اند (پوررضا کریم سرا، ۱۳۹۲). امکانات فضای مجازی در راستای خدمت رسانی و تسریع روند انجام کارها و افزایش سرعت بهره وری و میزان حجم تبادل اطلاعات و ارتباطات، دنیا را متحول ساخته است. جستجوی سریع در بین انبوهی از اطلاعات، سرعت بالای عملیات ارتباطی، از میان برداشتن محدودیت های جغرافیایی، اشتراک علم و دانش و یافته های علمی در میان ملل، تبادل فرهنگی، سهولت انجام کارهای روزانه، شماری از خدمات و نوآوری های این دانش نوین است. با وجود تمامی خدمات و دستاوردهای مفید سایبر و دنیای مجازی، این فضا دارای مخاطرات و تهدیدهای بسیاری نیز هست. شبکه جهانی اینترنت با تمامی کاربردها، خدمت رسانی و جذابیت های آن، همانند سایر فناوری ها دارای مشکلات، معطلات، سوء رفتار و ناهنجاری های خاص خود هست. این فضا هویت نامشخص و پیوسته متحولی را می آفریند و بیشترین تأثیر آن برای نسلی است که در مقایسه با نسل قبل با محرک های فراوانی مواجه است. عدم آگاهی کامل کاربران فناوری اطلاعات باعث بروز مشکلات و عواقب ناشی از ناآگاهی ها و ایجاد مشکلات هویتی و اجتماعی در کودکان و سوء استفاده های سودجویانه توسط برخی افراد شاید از آنها خواهد شد. همچنین غفلت کارشناسان و مسئولین در آموزش و بی توجهی به تهدیدهای فضای مجازی باعث انحراف و اغفال کاربران این فناوری خواهد شد (پورنقدي، ۱۳۹۲).

پیچیده تر شدن روابط اجتماعی و افزایش روزافزون وسایل ارتباطی، موجب خارج شدن روابط افراد خانواده از حالت ساده چهره به چهره یا تلفنی و تغییر شکل آن در قالب شکل گیری روابط پیچیده تری به طور غیرمستقیم شده است و از آنجا که در این گونه روابط، طرفین به درستی نمی توانند هویت یکدیگر را شناسایی کنند، همین امر، زمینه جرایم و سوء استفاده های اینترنتی می شود (برومند، ۱۳۸۳). با رشد روزافزون فناوری و رسانه های فراملی از جمله اینترنت، ماهواره، تلفن همراه و ... و نیز افزایش شمار استفاده کنندگان از این رسانه های مدرن، لزوم بررسی تأثیر آنها بر زندگی انسان ها یکی از مقولات مهم به شمار می آید (شبانیان و شبانیان، ۱۳۸۷). فعالیت در فضای مجازی همچون فضای فیزیکی با الگوی هنجاری قابل اتکا و متناسب با فرهنگ بومی مواجه خواهد بود. کنترل، به عنوان یکی از روش های جلوگیری از بروز ناهنجاری های اجتماعی و هنجارسازی در قالب روشنگری و راهنمایی کاربر فضای مجازی لازم است با رویکردهای کاربردی و عینی مطابق با ویژگی های متمایز این فضا اعمال شوند. نحوه پیروی از ارزش ها و خواست های گروه های انسانی از سوی کاربران ایرانی اینترنت و همچنین، لزوم و چگونگی فعال ساختن خود کاربران در هدایت و اثرگذاری در فضای مجازی به سهم خویش می توانند به عنوان مبنای کنترل و هنجارسازی مثبت برای استفاده از این فضا مطرح شوند (فخریان، ۱۳۹۰). اولین مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی بر ضرورت بهره گیری از پتانسیل و توسعه شبکه های رایانه ای و اطلاع رسانی در کشور تأکید کرده است. مدتی است که در کشور سیاست فیلترینگ یا فیلتر کردن برخی از سایت ها اجرا شده است و هدف آن منع استفاده از سایت های غیراخلاقی برای کودکان و نوجوانان بوده است. البته یکی از نگرانی های مشترک والدین در همه جوامع نحوه استفاده کودکان از اینترنت است. از سیستم کنترل دسترسی و فیلترینگ می توان برای منع دسترسی به سایت های خشونت بار، نمایش دهنده مواد مخدر و تبلیغ کننده مشروبات الکلی استفاده کرد. اخلاق در فناوری اطلاعات و فضای مجازی یک زمینه نوظهور بهداشت روانی و سلامت اخلاقی است که پا به عرصه ظهور نهاده است. در عصر جهانی شدن و فضای شتاب توسعه فضای مجازی، حفظ هویت فردی و اجتماعی و اخلاق سایبری اهمیت بیشتری نسبت به گذشته پیدا کرده است. اینترنت و ابزار فناوری اطلاعات با تمامی جذابیت ها و محبوبیت خود دنیایی مجازی جهت تبلیغات ضد هویتی و ضد اخلاقی برای کاربران آن به شمار می آید. آگاهی از اهداف و سوء نیت ها در تبلیغات گروه های انحرافی و التزام به آگاهی حفظ امنیت کاربری در شبکه جهانی وب از نکات مهم و ضروری کاربران فناوری اطلاعات خصوصاً نسل جوان است (دفتر مطالعات ارتباطات و فناوری های نوین، ۱۹۳۱).

انقلاب فناوری و آسیب های آن

بسیاری از ناظران، با گرایش به دیدن نشانه های تحول در ارزشهای فرهنگی به دنبال پیشرفت جامعه اطلاعاتی هستند. به طور کلی، جوامع مختلف واکنش های متفاوتی در برابر حضور فناوری های پیشرفته دارند و فرهنگ جهانی الکترونیکی نیز مستعد پذیرش تأثیرهای محلی و ملی است. در حقیقت، آنچه در حال وقوع است توسعه و تعامل گسترده فرهنگ ها است، نه به اصطلاح فرهنگ نوپایی که تحول و تغییر اساسی شیوه زندگی را در سراسر جهان به دنبال داشته باشد (بهشتی، ۱۳۷۶). ویژگی تمامی انقلاب های فناورانه این است که



تمامی قلمرو فعالیت انسانی را تحت تأثیر قرار می دهند و به عنوان بافتاری که فعالیت انسانی در آن جاری است عمل می کند (کاستلز، ترجمه علیقلیان و خاکباز، ۱۳۸۵). فناوری همواره نقش تعیین کننده ای در زندگی بشر ایفا نموده است اما با گذشت زمان و پیشرفت فناوری تأثیرپذیری زندگی بشر از این پدیده تشدید شده است. پیامد انقلاب صنعتی ظهور فناوری های پیچیده تری بود که بیش از پیش بر تحولات جوامع انسانی سایه افکند و موجب گشت فناوری، بر تبادلات و پیچیدگی نسبی ارتباطات انسانی بیافزاید (نورمحمدی، ۱۳۹۰). در واقع، به تناسب بهره مندی جوامع از فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی و ایفای نقش در ارتباطات و تعامل بین مردم و تبادل اطلاعات و دسترسی جامعه به این فرآیند، تغییرات اجتماعی شتاب و شدت بیشتری می گیرد. از این رو بیان اینکه بین فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی و شکل گیری زندگی اجتماعی، پیوندی استوار برقرار شده است، موضوعی اغراق آمیز نیست. (۲۰۰۵ . Gripenberg)

تکنولوژی های نوین ارتباطاتی در جهان، ایده موسوم به دهکده جهانی را تحقق عینی بخشیده و مردم هم اینک در جهانی زندگی می کنند که از هر لحاظ تحت دیده تیزبین یکدیگر قرار دارند. پیشرفتی که انقلاب علمی و فناوری های نوین دیجیتال به ویژه در گستره ارتباطات بدان دست یافته، مجال را برای پیدایش نیروها و نهادها و شبکه های اجتماعی درون کشورها بوجود آورده است. این مسئله سبب ایجاد جوامعی شده است که در آن، جریان پیوسته اطلاعات، انتشار سریع عقاید و افکار را تسهیل می کند. این پیشرفت ها سبب شده است جامعه مجازی بین المللی جنبه کاملاً شفاف و شیشه ای به خود گرفته که هیچ مسئله ای از چشم افراد و گروه ها پنهان نمانده و به سرعت در اختیار همگان قرار گرفته و طبعاً می تواند مورد استفاده آنها نیز قرار گیرد (غفاری، دهقانی محمدآبادی، نجارزاده، ۱۳۹۲). فضای سایبر به عنوان مجموعه تعامل های انسان ها از طریق رایانه و فناوری های نوین ارتباطات بدون در نظر گرفتن زمان و مکان، توسط نویسنده داستان علمی تخیلی در کتاب "نورو مونسر" در سال ۱۹۸۴ به کار برده شد. وی فضای سایبر را بازنمایی گرافیکی از داده ها از نظام های رایانه ای می داند. مفهومی که مورد نظر گیبسون بود، شاید به نوعی به هوش مصنوعی و روبات کی نزدیک تر است تا آنچه اکنون به نام "فضای سایبر" شناخته می شود (Brier, 2010). نگرش فناورانه به فضای سایبر به مؤلفه هایی چون سخت افزار، نرم افزار، کیفیت و کمیت انتقال داده ها و تعامل در شبکه می پردازد در حالیکه رویکرد روانشناسانه مقوله هایی چون فضای ذهنی، الگوی رفتاری انسان و رایانه، تخیل، هویت و شخصیت، به مرز بین واقعیت و خیال و مانند آن توجه می کند (Suler, 2004). مفهوم فضای سایبر، معطوف به فضای ساختگی و خیالی واقعیت مجازی و اینترنت است که انسان از طریق آن به فضای واقعیت مجازی وارد می شود. بدون فناوری، فضای سایبر بی معنا خواهد بود. اکنون، فضای سایبر را با موضوعات علمی تخیلی مقایسه می کنند. این نوعی ناکجا آباد است که در آن می توان هویت های چندگانه داشت (Haney 2006) تهدیدات سایبری در میان جوانان به سرعت در حال تبدیل شدن به یک پدیده جهانی است. مربیان، والدین و سیاست گذاران برای محدود کردن این رفتار منفی و گاهی ویرانگر در تلاش هستند. از آن جا که بیشتر تهدیدات و خشونت های سایبری از کامپیوترهای خانگی نشأت می گیرند، والدین می توانند نقش مهمی در جلوگیری از تهدیدات سایبری و ایجاد جهان آنلاینی مهربان تر یا آنچه که به اصطلاح مهربانی سایبری خوانده می شود، ایفا نمایند. والدین با اشکال جدیدتر شبکه های اجتماعی آنلاین مانند فیس بوک، وبلاگ ها و چت روم ها خیلی آشنا نیستند. علاوه بر این، آنها در مورد مسئله تهدیدات سایبری چندان نگران نیستند و از میزان تهدیدات سایبری در میان فرزندان شان مطلع نیستند. اگرچه اقلیت والدین کنترل های سخت گیرانه تر در خصوص فناوری و مجازات های سخت تر را به عنوان راه حل این مشکل مطرح می کنند؛ بیشتر والدین تصور می کنند راهکار مؤثرتر در بلندمدت برای بزرگسالان در خانه و مدرسه به منظور پیشگیری از آسیب های پیش روی فرزندان شان ایجاد مدلی برای رفتار درست، فراهم آوردن فرصت هایی به منظور گفتگو با جوانان و بهبود و توسعه برنامه حل این معضل به همکاری میان دانش آموزان، والدین و مربیان آنان نیاز دارد (Cassidy, Brown Jackson, 2012). اینترنت دروازه فضای سایبر است، اما فضای سایبر، با ویژگی هایی چون میزان و چگونگی دسترسی، راهبری، فعالیت اطلاع یابی، بالندگی و اعتماد شناخته می شود (Folsom, 2007). در گستره روابط انسانی، اینترنت ابزاری به نسبت نوپاست و از دیدگاه روان شناختی با نگاهی موشکافانه به رویدادها، درمی یابیم که این ابزار تا چه اندازه ممکن است بر زندگی ما اثر گذارد. پژوهش ها می که در مورد رفتار واقعی افراد در هنگام ارتباط مستقیم شبکه ای انجام گرفته، نامنسجم و ناچیز است، لیکن این موضوع به سرعت مورد توجه رشته های گوناگون علمی قرار گرفته است (والیس، ترجمه واحدی، ۱۳۸۲) فضای مجازی با ایجاد ظرفیتی بالا برای کنش متقابل با افراد دیگر و دریافت اطلاعات آن سوی زمان و مکان، به کاربران اجازه می دهد تا بی واسطه و بدون هیچ محدودیتی از اطلاعات مختلف استفاده و با دانش و میراث های فرهنگی



کشورهای دیگر آشنا شوند، در حقیقت منبعی از اطلاعات و دانش فرهنگی در اختیار آنها قرار می دهد (عدلی پور، قاسمی، میرمحمدتبار، ۱۹۳۹). مسئله ماهواره نیز پدیده نوظهور دیگری است که بنیاد اخلاقی جوامع را به خطر انداخته و از جدیدترین سلاح ها و حرکات مرسوم غرب به شمار می آید که ویرانی هایی همچون روابط نامشروع، خشونت و رفتار مادی گرایی صرف را به دنبال دارد (پورغالی، ۱۳۸۹). نتایج تحقیقات نشان داده است که بین وجود ماهواره در منزل و هویت جنسیتی دانش آموزان رابطه وجود دارد و افرادی که از ماهواره استفاده زیادی دارند از سازه هویت جنسیتی نمره کمتری دریافت کرده اند که این نشان دهنده تغییر رفتارها و نگرش ها به سمت الگوها و گرایش های جدید است (دانش، ۱۹۳۹). تلفن همراه نیز به عنوان یکی دیگر از رسانه های نوپدید در کنار کارکردهای مثبتش، کارکردهای نامناسبی دارد که فقدان فرهنگسازی مناسب در زمینه استفاده از آن موجبات نگرانی را بین مسئولان نهاد فراهم ساخته است (مرادی پردنجانی و مهری، ۱۳۹۳).

پایبندی به هنجارهای خانواده و اصول مذهبی و دینی، ارزش های اسلامی و ایرانی در کنار آموزش صحیح کاربردی و استفاده از فناوری اطلاعات به ویژه برای کودکان، نوجوانان و جوانان را حلی مناسب برای جلوگیری از ناهنجاری های ضد اخلاقی تکنولوژیکی است (رحیمی نژاد و منصور، ۱۳۸۴) بر اساس نظریه رفتاری، فرد برای دریافت پاداش وارد اینترنت می شود. پاداش هایی که فرد از این رفتار می گیرد، فرار از واقعیت، رسیدن به عشق و سرگرمی های زیاد است و چنانچه در زمان های آتی، نیز به این پاداش ها نیاز داشته باشد، احتمالاً به اینترنت روی خواهد آورد. در نتیجه این روند، تقویت شده و چرخه، همچنان ادامه پیدا می کند (Duran, 2003) اما بر اساس نظریه کنترل اجتماعی، عاملی که باعث جلوگیری از رفتارهای انحرافی نوجوانان و جوانان می شود، پیوند اجتماعی است. در این نظریه، پیوندهای اجتماعی دارای چهار عنصر اصلی دلبستگی، تعهد، مسئولیت و اعتقاد است. ضعف هر یک از چهار عنصر در فرد می تواند موجب بروز رفتارهای انحرافی او شود (امیدوار و صارمی، ۱۳۸۱).

اطلاعات، فناوری، تعلیم و تربیت

ثروت، قدرت و دانایی از دیرباز از مهم ترین عوامل تغییر مناسبات اجتماعی و فرهنگی بوده اند. در جهان سوم، دانایی به ویژه ارزان ترین وسیله ای است که مردم می توانند با استفاده از آن، شرایط اجتماعی و اقتصادی فرزندان خود را تغییر دهند. در جامعه مبتنی بر دانایی، ثروت و قدرت نیز در دانایی متجلی می شود؛ بنابراین، دانایی مهم ترین ابزار تغییر مناسبات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی به حساب می آید. در دنیای اطلاعات و ارتباطات، دانش، کالای اصلی است که در بازار مبادله می شود و منبع ارزش تلقی می گردد (سرکارآرانی، ۱۳۸۶).

به نظر می رسد، همانگونه که رشد و پیشرفت بشر در دانش ها و علوم مختلف موجب توسعه توانمندی او را در تولید فناوری های نو فراهم آورده، توسعه فناوری ها نیز به رشد و توسعه دانش و اطلاعات کمک کرده است، ضعف ها و مشکلات موجود در گسترش دانش و اطلاعات نیز با کمبودهای ناشی از عدم رشد مناسب فناوری های اطلاعات و ارتباطات رابطه مستقیم دارند (نعمتی انارکی، ۱۳۹۰). ما در دنیایی زندگی می کنیم که در حال تغییر شتابان است. رشد سریع اطلاعات ما را بر آن می دارد که محیط های یادگیری را به گونه ای سازماندهی کنیم که دانش آموزان را برای رویارویی با چالش های آینده آماده کند. دانش آموزان در این محیط ها باید یاد بگیرند که چگونه از فناوری اطلاعات استفاده کنند. ورود فناوری های جدید، علاقه به کسب دانش با روش های متنوع و متناسب با موقعیت های مختلف را افزایش داده است. به طوری که امروزه می توان ادعا نمود که میزان اطلاعات بشر هر چهار یا پنج سال دو چندان می شود. به عبارت دیگر مجموع اطلاعات قابل دسترس برای یک دانشجو در سال ۱۹۹۷ کمتر از یک درصد اطلاعاتی است که در سال ۲۰۵۰ در دسترس دانشجوی دیگر قرار می گیرد (صیف و بیرانوند، ۱۳۸۸).

یکی از راه های برخورد منطقی و عقلانی با انقلاب اطلاعات، اهتمام به امر آموزش و پرورش است که ابتدا باید قدرت مواجه انسان را بالا ببرند و انسان را طوری آموزش دهند که به سرعت خود را با تغییرات مداوم انطباق دهد و با ایجاد تحول در بینش، دانش و نگرش و افزایش مهارت های فردی و اجتماعی، آنان را به صورت فعال و اثرگذار برای مواجه با تحولات و تغییرات آماده کنند (جلالی، ۱۳۸۲). معلم به دلیل ارتباط زیادی که با دانش آموزان دارد بیش از همه می تواند به علایق و استعداد های آنها پی ببرد و در اول برنامه های مشاوره و راهنمایی قرار گیرد. یکی از معلمان مشهور می گوید: "من به این نتیجه قاطع رسیده ام که عامل تعیین کننده هستم. حال و



هوای کلاس را روحیه روزانه من می سازد. من قدرتی دارم که می توانم زندگی شاگردانم را تلخ یا شیرین کنم، می توانم تحقیر و تمسخر کنم، صدمه بزنم، یا درمان کنم " (پورعلیرضا توتکله، ۱۳۹۰).

با رجوع به آمارها و اطلاعات درباره میزان گسترش تکنولوژی اطلاعات در آموزش در کشورهای مختلف، متوجه می شویم که در بسیاری از آنها، هم کشورهای توسعه یافته و هم در حال توسعه، برنامه های جامعی را برای تجهیز مدارس به تسهیلات رایانه ای، اینترنت و تکنولوژی اطلاعات، در دست اقدام دارند. با در نظر گرفتن گسترش روزافزون تکنولوژی اطلاعات و پیامدهای آن بر انسان ها و جوامع، آشنایی دانش آموزان و معلمان با این تکنولوژی و نیز توانایی در استفاده از آن اساسی است (توکل، ۱۳۹۰).

با ظهور فناوری جدید، حرفه تدریس از تأکید بر معلم محوری و آموزش مبتنی بر سخنرانی به فراگیر محوری و محیط های یادگیری تعاملی تغییر یافته است. باید توجه داشت آنچه که تدریس را تغییر می دهد فناوری نیست، بلکه این افراد هستند که اعمال تغییر می کنند و معلم در درجه اول باید به نیرویی موثر و کارآمد تبدیل شود. لذا صرفاً کاربرد فناوری مهم نیست، بلکه معلم باید روش های تفکر را که اغلب توسط فناوری در اختیار او قرار می گیرد، مدنظر قرار دهد.

با وجود اینکه بسیاری از دانش آموزان، امروزه از امکاناتی همچون فیس بوک، ایمیل و سایر شبکه های اجتماعی به عنوان شکل اصلی ارتباطشان با خانواده و دوستانشان استفاده می کنند و نیز این راه ها ممکن است راحت ترین راه های ارتباطی باشند، لازم است که یک مرز حرفه ای در زمانی که این ابزارها وارد ارتباط میان معلمان و دانش آموزان می شوند، وجود داشته باشد. لازم است که معلمان و دانش آموزان این مرز را بشناسند و به آن احترام بگذارند. با وجود آنکه این شبکه های اجتماعی ارزش های مثبتی می توانند داشته باشند مانند یادآوری کردن تکالیف بعدی به دانش آموزان، اطلاع رسانی درباره جلسات یا فعالیت های عملی و جواب دادن به سؤالات مربوط به تکالیف خانه، ولی ضروری است که معلمان درباره فیس بوک، توییت کردن، پیام فوری و ارسال ایمیل به دانش آموزان محتاط و معقول عمل نمایند. اگر معلمان از رسانه های ارتباط الکترونیکی به صورت حرفه ای و مسئولانه استفاده نمایند، دیگر جایی برای هیچ نوع سوء تفاهمی باقی نمی ماند. (Hunter, 2012) معلمان و دانش آموزان، عنصرهای اصلی نظام آموزش و پرورش محسوب می گردند که باید خود را این فناوری ها همگام و همسو کنند. امروزه معلم به عنوان مهم ترین منبع در سازمان آموزش و پرورش بدون آگاهی داشتن از پیچیدگی تحولات هرگز قادر نخواهد بود وظیفه خطیر خود را بطور شایسته انجام دهد (بختیاری و احمدی، ۱۳۸۶).

آموزش و پرورش که قرار است انسان را برای آینده آماده کند. بنا بر همین وظیفه، باید توانایی رو به رو شدن با چالش هایی را که تحولات کنونی رو در روی نسل حاضر قرار می دهد، داشته باشد. از این رو، ماهیت آن زاینده، پویا، تغییرپذیر و منعطف است و ناگزیر رو به رشد و تعالی و تغییر. افزون بر آن، آموزش و پرورش به منزله پرورش دهنده نیروی انسانی مورد نیاز در فرآیند تعامل فناورانه عصر حاضر، نقش بی بدیل خود را در جهان همچنان حفظ کرده است. حفظ و حراست نظام تعلیم و تربیت از این نقش اساسی با دگرگونی هایی همراه بوده است. امروزه، تقریباً تمام کسانی که به هر نحو طرفدار توسعه و اصلاحات هستند در همه جای دنیا از آموزش و پرورش شروع می کنند، توجه به اصل تعلیم و تربیت و تلاش در راه آن می تواند امر توسعه را پیش ببرد و با مسیر جهان هماهنگ کند. در عصر حاضر تأکید نظام آموزش و پرورش بر انتقال دانش نیست و نقش مدرسه با گذشته تفاوت بسیار کرده است. آموزش و پرورش به جای پرداختن به مواد درسی به کل انسان می پردازد و به تمام ابعاد زندگی او توجه می کند. معلم در نظام جدید آموزش و پرورش در مقام یاور در بالندگی انسان، ایفای نقش می کند نه انتقال دهنده اطلاعات. شاگرد پرسشگر، خردگرا و فعال است نه شنونده ای منفعل و پذیرا. انفجار دانش در علوم و فناوری و توسعه آن در کلیه شئون زندگی انسان و از جمله به حوزه آموزش و پرورش موجب شده که نظام های آموزشی نیز از این فناوری های جدید برای توسعه اشکال جدید آموزشی مانند آموزش از راه دور، آموزش باز، آموزش مجازی و غیره استفاده کنند. به علاوه ورود رایانه ها به نظام آموزش، نظام یاد دهی - یادگیری و آموزش سنتی را تحت تأثیر قرار داده است. مهم ترین نکته این است که ورود فناوری های جدید به آموزش، رشد بی سابقه دانش و جهانی شدن، مشکلات بسیاری را نیز در آموزش موجب شده و چالش های جدیدی را برای این نهاد به وجود آورده است. چالش هایی همچون آموزش کلیه افراد در سراسر زندگی، تربیت معلمان نخبه و توانمند به عنوان عامل توسعه در جامعه اطلاعاتی، تحول در ساختار آموزش و پرورش، استفاده از فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی در آموزش، مدیریت غیرمتمرکز و انعطاف پذیر، شهروندانی در ابعاد مختلف و غیره (صبوری خسروشاهی، کاوسی، حقیقی، ۱۳۹۲).



یکی از چالش های بشری در دو دهه اخیر مسئله جهانی شدن و جهانی سازی است که بر هویت و نظام ارزشی و اخلاقی جوامع به ویژه نوجوانان و جوانان تأثیر ژرفی گذاشته است. فرآیند جهانی شدن و پیدایش طرح های جهانی سازی دو پدیده اساسی در عصر حاضر است که نه تنها بر جنبه های اقتصادی، صنعتی و اجتماعی زندگی تأثیر گذاشته است، بلکه جنبه های فرهنگی و اعتقادی و روان شناختی زندگی مردم بخصوص جوانان را هم دچار تغییر و تحولات اساسی کرده است. آنچه که در جهان امروز رخ می دهد و به ویژه مسایلی که جوانان از طریق رسانه های گروهی و ابزارهای سرگرمی و بازی های رایانه ای، ماهواره و اینترنت به سرعت در سطحی گسترده با سبک زندگی و مناسبات اجتماعی، ارزش ها و باورهای بیگانه آشنا می شوند تأثیر بزرگی بر آنها می گذارد و هویت، اعتقادات و نظام ارزشی آنان را دگرگون می سازد (نجفی، احدی، دلاور، ۱۳۸۵).

کوفی عنان نیز در این مورد معتقد است: "در این دوره جدید، آستانه قرن بیست و یکم و جهانی شدن، اقدام های مردم پیوسته ولو اغلب ناخواسته بر زندگی کسانی که بسیار دور از آنها زندگی می کنند، تأثیر می گذارد. جهانی شدن فرصت های بزرگی پدید می آورد، اما در حال حاضر گرچه منافع آن بسیار ناموزون توزیع می شود ولی هزینه های آن را همه می پردازند. بنابراین چالش اصلی ما امروز این است که کاری کنیم که جهانی شدن به نیرویی مثبت برای همه مردم جهان تبدیل شود، نه آنکه میلیاردها نفر در تیره بختی رها شوند. در جهانی شدن فراگیر تالش وسیع تری الزم هست تا آینده ای مشترک بر مبنای انسانیت مشترک، با تمام تنوعی که دارد خلق شود." (عنان، ۲۰۰۱، ترجمه رضایی، ۱۳۸۰).

امروزه فرآیند جهانی شدن و گسترش فناوری های نوین اطلاعاتی و ارتباطی نیز به چالش های هویت فرهنگی دامن زده، یا دست کم بعد تازه ای به آنها افزوده است. به عنوان مثال، زبان، یکی از عناصر هویتی و معناساز در همه فرهنگ هاست که می تواند تحت تأثیر دامنه و عمق استفاده از رسانه ها و مخصوصاً اینترنت، شبکه های اجتماعی مجازی و ماهواره به چالش کشیده شود. از خلا زبان است که فرهنگ ها ابراز وجود می کنند. اگر رخنه ای در موجودیت زبان ایجاد شود، آن فرهنگ یا هویت آن به خطر می افتد. در این میان، هویت فرهنگی جوانان ایران نیز متأثر از این عناصر و عوامل است. با توجه به انقلاب ارتباطات و گسترش فناوری های نوین اطلاعاتی و ارتباطی، جامعه و فرهنگ ایران نیز در حال تجربه کردن نوعی گذار است که دارای ویژگی های خاص خود بوده و پیامدهای متعددی نیز برای فرهنگ و هویت ایرانی ها به دنبال دارد؛ به گونه ای که جوانان در اثر ارتباط نزدیک با علایق و ظواهر جذاب رسانه ای، به مهاجرت به سوی غرب از یک طرف و بی تفاوتی نسبتاً شدید به مسایل و علایق فرهنگی سنتی خود از طرف دیگر تمایل می یابند (عدلی پور، قاسمی، میرمحمدتبار، ۱۳۹۳).

فرآیند هویت یابی در دوران مدرن تغییر شکل داده است. در گذشته، مکان، نقش کلیدی در خلق هویت اجتماعی افراد داشت، چرا که افراد کمتر با دنیای خارج ارتباط داشتند و ارتباط رودررو با اطراف ایشان در یک محیط ثابت و نیز سنت های بومی، محلی، بخش اعظم هویت آنها را شکل می داد. به دنبال مدرنیته و بسط تکنولوژی های نوین اطلاعاتی و ارتباطی مانند اینترنت، نقش مکان در شکل دهی به هویت بسیار کمرنگ شد، چرا که رسانه ها و تکنولوژی های ارتباطی قادرند فرد را از مکان خودش جدا کنند و به جهان پیوند بزنند. در نتیجه افراد با منابع هویت یابی بی شماری رو به رو هستند و هویت یابی شکل غیرمحلی و جهانی پیدا می کند (نوابخش، هاشم نژاد، زادشم پور، ۱۳۸۹). اگر جامعه ای درصدد همگرایی با روند جهانی شدن باشد، بطور قطع همانندی و تطابق با روند جهانی شدن جزء اهداف آموزش ملی آن قرار می گیرد و فرایند آن از طریق فناوری اطلاعات تسریع می شود (عطاران، ۱۳۸۹).

نوجوانان و فضای مجازی

در سراسر ادوار گذشته، همواره بزرگسالان درباره اثرات ابزار و فناوری های جدید روبه رشد انسان، نگران بوده اند. امروز نیز معلمان و استادان مثل گذشتگان خود درباره اثرات استفاده از اینترنت روی توانایی های شناختی دانش آموزان و دانشجویان در رابطه با دسترسی نامحدود به وب جهان گستر، فریاد می زنند. بررسی ای که توسط مرکز تحقیقات پیو در بین ۲۴۶۲ معلم راهنمادی و دبیرستان در آمریکا انجام شد ۸۷ درصد عقیده داشتند که دانش آموزان امروزی اساساً به دلیل رشد فناوری های دیجیتال، دارای مهارت های شناختی متفاوتی هستند (ال میلز، ۲۰۱۵، پورعلی کویخی). هنگامی که نوجوان درباره خودش فکر می کند، بر اثر تغییرات شناختی که در او به وجود می آید، به هویت خود فکر می کند تجربه کردن فی نفسه خوب است. هر کس می تواند وارد بحران شده و از آن خارج شود؛ اما نوجوان باید با تجربه فردی وارد عمل شود و به کمک جامعه و اطرافیان به خودشناسی برسد و خود را باز یابد. چنین بازیابی می تواند



اساس و زیربنای شکل گیری هویت او باشد. نوجوانی که هویت و اختیار خود را تجربه نکرده باشد، مرتکب ضدیت طلبی و لجاجت بیش از حد و... می گردد که در بلندمدت این اعمال اوج می گیرد و خطر بزرگی برای او می شود. در عصر حاضر بسیاری از نوجوانان تنها هستند؛ به همین دلیل قادر نیستند هویت خود را از میان گروه یا خانواده همانند نوجوان های قدیم بیابند. چنین وضعیتی موجب بروز نگرانی هایی برای نوجوان می گردد (اکبری، ۱۳۸۷).

با توجه به نقش فضای مجازی در توسعه جوامع، در جامعه ما نیز، در سال های اخیر به فناوری اطلاعات و ارتباطات اهمیت زیادی داده شده است؛ با این حال، در این رابطه آسیب های جدی وجود دارد که بررسی و ریشه یابی آنها ضروری است. امروزه فرهنگ رسانه ای اینترنت، فضای ذهنی جوانان را اشغال کرده است و این مسئله نقش والدین را در کنترل تربیتی فرزندان و نظارت اخلاقی بر آنها نشان می دهد. بروز رسانه های نوظهور می تواند زمینه ساز انواع جدید آسیب های اجتماعی و روانی باشد. به همین دلیل، برنامه ریزی برای شناسایی، پیشگیری و کاهش آسیب های نوظهور، لازم و ضروری می نماید. این آسیب ها، مرتبط با فناوری های جدید هستند که آسیب های ناشی از استفاده از ماهواره، بازی های رایانه ای، تلفن همراه و اینترنت، می توانند در این مجموعه قرار گیرند (خدامرادی، سعادت، خدامرادی، ۱۳۹۳).

نوجوانان در گذر از کودکی و ورود به جوانی، تحولات شناختی، عاطفی، روانی، اخلاقی و اجتماعی زیادی را تجربه می کنند. تفکر عینی نوجوان در ۱۱ تا ۱۲ سالگی، رفته رفته شکلی انتزاعی به خود می گیرد و او می تواند برخلاف گذشته اش که تفکر عینی، او را در زمان و مکان حال محدود کرده بود، در اعماق زمان های گذشته و آینده سیر کند. از سوی دیگر نوجوانان و جوانان با انقلابی هورمونی در وجود خود رو به رو هستند، تغییرات شکلی و زیستی بدنشان آنان را به تأمل و اضطراب وامی دارد. دوران هویت یابی شان را با سردرگمی خاص می گذرانند. آنان در مسیر شکل دهی به نظام ارزشی شان، با آرا و عقاید متعدد، متنوع و گاه متضاد مواجه می شوند که سردرگمی شان را تشدید می کند. آنچه از آن یاد شد، ترجمان مجموعه متعارضی است که از سویی احساس توانمندی، آرمان گرایی، اندیشه های انقلابی، اصلاح گرایانه و نوع دوستانه را در بردارد و از سوی دیگر، نوسان های خلقی، شک ها، تردیدها و دودلی های آنان را در شکل دادن به هویت و نظام ارزشی شان نشان می دهد و جوانان را به اتخاذ موضعی سوق می دهد که گاه با هم متضاد می نمایند (منطقی، ۱۳۸۳).

به نظر می رسد که در کنار ظهور تکنولوژی ها و رسانه های جدید تغییرات دیگری مانند طولانی شدن دوره جوانی و نوجوانی، فردی شدن، اهمیت یافتن سبک زندگی برای جوانان، از هم پاشیدگی شبکه های سنتی و نوسازی شهری از جمله زمینه های اصلی هستند که شرایط جدیدی را پیش روی جوانان قرار داده اند. این تحولات تکنولوژیکی علاوه بر تأثیر بر ذوق، سلیقه و نیاز ارتباطی آنها، گذراندن اوقات فراغت آنها را نیز تحت تأثیر قرار داده است. دو توصیف کننده گذران بخش عمده ای از فراغت "خانگی شدن" و "رسانه ای شدن" فرآیند جوانان در جوامع مدرن است. جوانان فراغت خود را بیش از پیش در خلوت سپری می کنند و برای سرگرم شدن بطور فزاینده ای به رسانه های جدید متکی هستند (ذکایی، ۱۳۸۳).

گذشته از سردرگمی های این دوره، جوان با ورود جدی تر به جامعه، با مواردی مواجه می شود که او را بیش از پیش، به سردرگمی می کشاند. به این معنا که او در عصر جهانی شدن، انقلاب اطلاعاتی و تبدیل جهان به دهکده ای واحد، نه تنها در مدارس و دانشگاه ها با آموزش های تجربی مواجه است، بلکه روحی های تجربی و چالشگر به او می بخشد و به این ترتیب طرز تفکر او با اولیانش که بیشتر در فضایی تعبدی رشد کرده بودند، متفاوت می شود. جوان خود را با رویکرد نقادانه جهان مدرن مواجه می بیند که در آن می توان هر چه هست را به چالش کشید. حتی اگر این موارد، بنیادها و اصولی باشند که پیشینیان آنها را پذیرفته اند. تشویق به انحرافات اجتماعی، بخشی از ارزش هایی است که دانش آموزان در فضای جهانی شده، با آن مواجه می شوند (منطقی، ۱۳۸۸).

بحث و نتیجه گیری

فناوری همیشه مثل یک شمشیر دو لبه است؛ همانطور که آتش ما را گرم می کند ممکن است خانمانسوز هم باشد. تحقیقات نشان می دهد که جذابیت ها و امکاناتی که فناوری های نوین در اختیار طیف گسترده کاربران قرار می دهد بسیاری از مقاومت های اولیه را درهم می شکند و چالش های بزرگی در حوزه های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی پیش روی دولت و نهادهای دولتی قرار می دهد. امروزه، تقریباً تمام کسانی که به هر نحو طرفدار توسعه و اصلاحات هستند در همه جای دنیا از آموزش و پرورش شروع می کنند. در عصر حاضر تأکید



نظام آموزش و پرورش بر انتقال دانش نیست و آموزش و پرورش به جای پرداختن به مواد درسی به تمام ابعاد زندگی انسان توجه می کند. معلم در نظام جدید آموزش و پرورش در مقام یاور در بالندگی انسان، ایفای نقش می کند نه انتقال دهنده اطلاعات. شاگرد پرسشگر، خردگرا و فعال است نه شنونده ای منفعل و پذیرا. مسئله امنیت دانش آموزان، همواره یکی از مهم ترین چالش های نظام آموزشی هر کشور به شمار می آید. با ظهور فناوری جدید، حرفه تدریس از تأکید بر معلم محوری و آموزش مبتنی بر سخنرانی به فراگیر محوری و محیط های یادگیری تعاملی تغییر یافته است. باید توجه داشت آنچه که تدریس را تغییر می دهد فناوری نیست، بلکه این افراد هستند که اعمال تغییر می کنند و معلم در درجه اول باید به نیرویی موثر و کارآمد تبدیل شود. لذا صرفاً کاربرد فناوری مهم نیست، بلکه معلم باید روش های تفکر را که اغلب توسط فناوری در اختیار او قرار می گیرد، مدنظر قرار دهد. آموزش و پرورش که قرار است انسان را برای آینده آماده کند بنابر همین وظیفه، باید توانایی رو به رو شدن با چالش هایی را که تحولات کنونی رو در روی نسل حاضر قرار می دهد، داشته باشد. کنترل به عنوان یکی از روشهای جلوگیری از بروز ناهنجاری های اجتماعی و هنجارسازی در قالب روشنگری و راهنمایی کاربر فضای مجازی، لازم است با رویکردهای کاربردی و عینی مطابق با ویژگی های متمایز این فضا اعمال شود. بر اساس نظریه کنترل اجتماعی، عاملی که باعث جلوگیری از رفتارهای انحرافی نوجوانان و جوانان می شود، پیوند اجتماعی است. در این نظریه، پیوندهای اجتماعی دارای چهار عنصر اصلی دلبستگی، تعهد، مسئولیت و اعتقاد است. ضعف هر یک از چهار عنصر در فرد می تواند موجب بروز رفتارهای انحرافی او شود.

امروزه فناوری اطلاعات آنچنان جهان را در سیطره خود قرار داده است که هیچ نقطه ای در امان نیست. خانواده ها دیگری می توانند تربیت خاص خود را در مورد فرزندان نشان مدنظر قرار دهند. در چنین عرصه ای اگر برای اطلاعات طرح و نقشه جامعی وجود نداشته باشد و به کارگیری آن منطبق با اهداف معین و هوشمندانه نباشد خطرات زیادی جوامع و فرهنگ بشری را تهدید می کند. امنیت مجازی شاید به شکل قابل توجه آن، موضوع حیاتی برای کشورها باشد. چرا که شرط لازم برای از دنیای تهدیدپذیری مجازی، استفاده گسترده و اتصال به شبکه های الکترونیکی اطلاعات است و شرط کافی، دیجیتالی شدن تمامی سیستم ها و زیرساخت های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی یک جامعه می باشد. از طرفی دیگر تهدید، مفهومی نسبی و ذهنی است و درک آن به مؤلفه های گوناگونی بستگی دارد. مسلماً ترسیم یک گفتمان امنیتی خارج از مدار و حریم مفاهیمی چون قدرت، منافع، اهداف، مصالح، ارزش ها، تهدیدات و ... دور از دسترس است. به نظر می رسد لازم باشد در فضای مجازی این مفاهیم ابتدا مورد باز تعریف قرار گیرند و سپس به گفتمان امنیتی وابسته بدان پرداخته شود. فضای مجازی فضایی است که به فرد قدرت نمادین بیشتر و امنیت روانی گسترده تر می دهد. این فضا سیال و بی حد است و به آسانی در دسترس همگان قرار می گیرد. فضای مجازی، به علت عدم حضور نشانه های فیزیکی و عینی در آن، هم بی جسم، بی مکان و متعاقباً تاحدی گمنام و به طرز محسوسی کنترل ناپذیر است. فضای مجازی جهان ما را به هم پیوسته، درهم تنیده و چند وجهی کرده است. فعالیت در فضای مجازی همچون فضای فیزیکی با الگوی هنجاری قابل اتکا و متناسب با فرهنگ بومی موجه خواهد بود. کنترل، به عنوان یکی از روش های جلوگیری از بروز ناهنجاری های اجتماعی هنجارسازی در قالب روشنگری و راهنمایی کاربر فضای مجازی لازم است با رویکردهای کاربردی و عینی مطابق با ویژگی های متمایز این فضا اعمال شوند. نحوه پیروی از ارزش ها و خواست های گروه های انسانی از سوی کاربران ایرانی اینترنت و همچنین، لزوم و چگونگی فعال ساختن خود کاربران در هدایت و اثرگذاری در فضای مجازی به سهم خویش می توانند به عنوان مبنای کنترل و هنجارسازی مثبت برای استفاده از این فضا مطرح شوند. مدتی است که در کشور سیاست فیلترینگ یا فیلتر کردن برخی از سایت ها اجرا شده است و هدف آن منع استفاده از سایت های غیراخلاقی برای کودکان و نوجوانان بوده است. البته یکی از نگرانی های مشترک والدین در همه جوامع نحوه استفاده کودکان از اینترنت است. از سیستم کنترل دسترسی و فیلترینگ می توان برای منع دسترسی به سایت های خشونت بار، نمایش دهنده مواد مخدر و تبلیغ کننده مشروبات الکلی استفاده کرد. اخلاق در فناوری اطلاعات و فضای مجازی یک زمینه نوظهور بهداشت روانی و سلامت اخلاقی است که پا به عرصه ظهور نهاده است. در عصر جهانی شدن و فضای شتاب توسعه فضای مجازی، حفظ هویت فردی و اجتماعی و اخلاق سایبری اهمیت بیشتری نسبت به گذشته پیدا کرده است. اینترنت و ابزار فناوری اطلاعات با تمامی جذابیت ها و محبوبیت خود دنیایی مجازی جهت تبلیغات ضد هویتی و ضد اخلاقی برای کاربران آن به شمار می آید. آگاهی از اهداف و سوء نیت ها در تبلیغات گروه های انحرافی و التزام به آگاهی حفظ امنیت کاربری در شبکه جهانی وب از نکات مهم و ضروری کاربران فناوری اطلاعات خصوصاً نسل جوان است. پیشرفت های فناوری سبب شده است جامعه مجازی بین المللی جنبه کاملاً شفاف و شیشه ای به خود گرفته که هیچ مسئله ای از چشم افراد و گروه ها پنهان نمانده و به

نشمین کنفرانس ملی

علوم انسانی و آموزش و پرورش با محوریت توسعه پایدار

6th National Conference on
Humanities and Education With a focus on sustainable development
www.mpconf.ir



سرعت در اختیار همگان قرار گرفته و طبعاً می تواند مورد استفاده آن ها نیز قرار گیرد. البته تحولات عظیمی که اخیراً رخ داده، جوامع را دچار تغییرات اساسی نموده است. به طوری که این تغییرات باعث دگرگونی های عظیمی در آموزش و پرورش شده است. الگوهای آموزش و پرورش مدرسه را تبدیل به الگوهای محور یادگیری کرده و دوران آموزش های دیجیتالی را آغاز نموده است، دورانی که یادگیری به بیرون از مدرسه و دانشگاه راه یافته و در محیط خانه، محل کار و در هر جای دیگری قابل دریافت است. در واقع همه این تحولات نتیجه رشد تکنولوژی های ارتباطی است. با وجود اینکه بسیاری از دانش آموزان، امروزه از امکاناتی همچون فیس بوک، ایمیل و سایر شبکه های اجتماعی به عنوان شکل اصلی ارتباطشان با خانواده و دوستانشان استفاده می کنند و نیز این راه ها ممکن است راحت ترین راه های ارتباطی باشند، الزم است که یک مرز حرفه ای در زمانی که این ابزارها وارد ارتباط میان معلمان و دانش آموزان می شوند، وجود داشته باشد. لازم است که معلمان و دانش آموزان این مرز را بشناسند و به آن احترام بگذارند. با وجود آنکه این شبکه های اجتماعی ارزشهای مثبتی می توانند داشته باشند مانند یادآوری کردن تکالیف بعدی به دانش آموزان، اطلاع رسانی درباره جلسات یا فعالیت های عملی و جواب دادن به سؤالات مربوط به تکالیف خانه، ولی ضروری است که معلمان درباره فیس بوک، توییتر کردن، پیام فوری و ارسال ایمیل به دانش آموزان محتاط و معقول عمل نمایند. اگر معلمان از رسانه های ارتباط الکترونیکی به صورت حرفه ای و مسئولانه استفاده نمایند، دیگر جایی برای هیچ نوع سوء تفاهمی باقی نمی ماند.



منابع و مآخذ

۱. ال میلز، کاترین. (۲۰۱۵)، اثرات استفاده از اینترنت روی مغز نوجوانان. ترجمه زهرا پورعلی کویخی، پیک پزشکان امروز، سال هشتم، شماره ۶۹.
۲. ابراهیم کافوری، کیمیا؛ ملکی، حسن؛ خسرو بآبادی، علی اکبر (۱۳۹۴). بررسی نقش عناصر برنامه درسی کلان در افت تحصیلی درس ریاضی سال اول دوره متوسطه از دیدگاه شرکای برنامه درسی. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی. س ۱۲. ش ۱۷: ۵۰ تا ۶۲.
۳. ابراهیمی، قربانعلی. (۱۳۹۰) بررسی میزان اعتیاد به اینترنت و همبسته‌های اجتماعی آن (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه آزاد بابل)، همایش منطقه ای آسیب‌های اجتماعی نوپدید، دفتر تحقیقات کاربردی و معاونت اجتماعی نیروی انتظامی استان مازندران.
۴. آسا، کیوان (۱۳۹۲). تعلیم و تربیت و تکنولوژی از دیدگاه پست مدرنیسم. پژوهش‌های علوم انسانی. س ۵. ش ۲۴: ۱ تا ۱۰.
۵. اکبری، ابوالقاسم (۱۳۸۷)، مشکلات نوجوانی و جوانی. چاپ چهارم، تهران: نشر رشد و توسعه.
۶. آل حسینی، فرشته؛ باقری، خسرو (۱۳۸۸). تأملی بر کثرت‌گرایی بنیادی لیوتار و پیامدهای آن برای تعلیم و تربیت. فصلنامه تعلیم و تربیت. ش ۹۲: ۵۳ تا ۷۸.
۷. امیدوار، احمدعلی؛ صامی، علی اکبر. (۱۳۸۱) اعتیاد به اینترنت، توصیف، سبب‌شناسی، پیشگیری، درمان و مقیاس‌های سنجش اختلال اعتیاد به اینترنت. مرکز مشاوره و خدمات روان‌شناختی پردیس، مشهد: انتشارات تمرین.
۸. امیری، مهدی (۱۳۹۴). بررسی تطبیقی آموزش و پرورش در دو مکتب طبیعت‌گرایی و اسلام؛ ویژگی و عناصر برنامه درسی. آموزش پژوهی. ش ۳: ۷۷ تا ۱۰۰.
۹. امیری، مهدی؛ پرتابیان، اکبر؛ امیری، زهره (۱۳۹۳). بررسی تطبیقی عوامل و عناصر تشکیل‌دهنده برنامه درسی با قرآن کریم. اسلام و پژوهش‌های تربیتی. س ۶. ش ۲: ۹۷ تا ۱۱۸.
۱۰. آهنگچیان، محمدرضا (۱۳۸۲). آموزش و پرورش در شرایط پست‌مدرن. تهران: انتشارات طهوری.
۱۱. آیتی، محسن؛ محمدرزاده، علیرضا (۱۳۸۷)، امنیت انسانی و کاربرد فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی. همایش بین‌المللی امنیت انسانی در غرب آسیا، ص ۳۲۷-۳۲۴.
۱۲. باترو، آنتونیو. (۱۳۸۴) آموزش و پرورش دیجیتال (با تأکید بر آموزش از راه دور). ترجمه مجیدرضا پاسبان رضوی، مشهد: ترانه.
۱۳. باقری، خسرو (۱۳۷۵). تعلیم تربیت در منظر پست‌مدرنیسم. روانشناسی و علوم تربیتی. شماره پیاپی ۱۰۱۷: ۶۳ تا ۸۵.
۱۴. باقری، خسرو (۱۳۸۸). دیدگاه‌های جدید در فلسفه تعلیم تربیت. تهران: انتشارات علم.
۱۵. بختیاری، مریم؛ احمدی، غلامرضا. (۱۳۸۶) میزان اثربخشی آموزش‌های ضمن خدمت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ITC) معلمان دوره متوسطه شهر اصفهان. دانش و پژوهش در علوم تربیتی، شماره ۱۳، ص ۱۸۱ - ۱۲۸.
۱۶. برومند باستانی. (۱۳۸۳)، جرایم کامپیوتری و اینترنتی، چاپ اول، تهران: انتشارات بهنامی.
۱۷. بصیر، سجاد. (۱۳۸۷)، بررسی گرایش به برنامه‌های ماهواره‌ای و عوامل مؤثر بر آن. فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۱۳، ص ۱۲۳.
۱۸. بهشتی، ملوک السادات، (۱۳۷۶)، جامعه اطلاعاتی و توسعه، اطلاع‌رسانی، نشریه فنی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، دوره ۱۲، شماره ۳.
۱۹. بیرمی پور، علی؛ بختیار نصر آبادی، حسنعلی؛ هاشمی، سید حسن (۱۳۸۹). پست‌مدرن و اصلاحات برنامه درسی. رویکردهای نوین آموزشی. س ۵. ش ۱: ۳۱ تا ۶۶.
۲۰. پوررضا کریم‌سرا، ناصر (۱۳۹۲)، تأثیرپذیری تغییرات فرهنگی و سبک زندگی از فضاهای مجازی. رسانه‌های نوین و فرهنگ. سال اول، شماره ۳- ص ۲۴-۱.
۲۱. پورعلیرضا توتکله، علیرضا (۱۳۹۰)، مجموعه مقالات تربیتی. چاپ اول، انتشارات دهسرا.



۲۲. پورغالی، الهام. (۱۳۸۹)، ماهواره و آسیب شناسی آن در مقابل امنیت اجتماعی. مجموعه مقالات هجوم خاموش، معاونت جهاد دانشگاهی لرستان.
۲۳. پورنقدی، بهزاد (۱۳۹۲)، نقش شبکه های اجتماعی مجازی در نظم و امنیت استان خراسان شمالی. فصلنامه دانش انتظامی خراسان شمالی، سال اول، شماره اول.
۲۴. توکل، محمد. (۱۳۹۰)، جامعه شناسی تکنولوژی. تهران: انتشارات جامعه شناسان.
۲۵. جلالی، علی اکبر. (۱۳۸۲)، گزارش پژوهشکده الکترونیک. تهران: دانشگاه علم و صنعت.
۲۶. جمعی از نویسندگان (۱۳۸۸). مجموعه مقالات همایش تربیت دینی. قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پرورشی امام خمینی (ره).
۲۷. حاتمی، مصطفی (۱۳۹۴). واکاوی نقش نظریه تربیتی اسلام درباره عناصر برنامه درسی (هدف، محتوا، روش تدریس و ارزشیابی). فصلنامه علمی - ترویجی اخلاق. س ۴. ش ۱۹: ۱۳۹ تا ۱۵۷.
۲۸. حسین زاده، اکرم. (۱۳۸۶)، آسیب شناسی تربیت اخلاقی. فصلنامه کتاب نقد، شماره ۴۲.
۲۹. خالقی نژاد، سید علی؛ ملکی، حسن؛ حکیم زاده، رضوان؛ هدایتی، اکبر (۱۳۹۵). تحلیل مفهوم و عناصر برنامه درسی پست مدرنیسم. پژوهش های کیفی در برنامه ریزی درسی. ش ۳: ۱۱ تا ۲۰.
۳۰. خالقی نژاد، علی؛ ملکی، حسن؛ حکیم زاده، رضوان (۱۳۹۴). نقد دیدگاه پست مدرنیسم در برنامه درسی با شاخص های مبانی فلسفی تربیت اسلامی. پژوهش های کیفی در برنامه ریزی درسی. ش ۱: ۴۱ تا ۶۰.
۳۱. خالقی، عقیل؛ بشیری، احد. (۱۳۹۲)، بررسی رابطه هویت اجتماعی، نظم و اخلاق اجتماعی در برقراری آرامش و امنیت اجتماعی. فصلنامه دانش انتظامی آذربایجان شرقی، سال سوم، شماره ۳.
۳۲. خانیکی، هادی؛ بابایی، محمود (۱۳۹۰)، فضای سایبر و شبکه های اجتماعی، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات جامعه اطلاعاتی، دوره اول، شماره ۱-ص ۷۱-۹۶
۳۳. خورشیدی، عباس (۱۳۸۲). ارزشیابی آموزشی. تهران: یسپرون.
۳۴. دلاوری، رضا (۱۳۸۲). پست مدرنیسم یعنی چه؟. فصلنامه حوزه و دانشگاه. ش ۶: ۴۰ تا ۴۳.
۳۵. دهباشی، مهدی؛ جعفری، سید ابراهیم؛ محمودی، محمد تقی (۱۳۸۶). تعلیم و تربیت پسا مدرن از دیدگاه ژيرو. دانش و پژوهش در علوم تربیتی. ش ۱۶: ۱ تا ۱۸.
۳۶. راوند، نسرين (۱۳۹۲). بررسی و تبیین تأثیرات تربیتی پست مدرنیسم (با تأکید بر آرای لیوتار) بر برنامه درسی و نقد آن از منظر شهید مطهری. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم اجتماعی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
۳۷. ربانی، رسول؛ بدری، احسان (۱۳۸۷). تحلیل دیدگاه های تربیتی پسامدرن. پژوهشنامه انقلاب اسلامی. س ۷. ش ۱۵: ۳۵ تا ۵۹.
۳۸. رحیمی، نفیسه؛ کشتی آرای، نرگس (۱۳۹۴). بررسی خطوط کلی پست مدرن در تعلیم و تربیت. کنفرانس بین المللی روان شناسی و علوم تربیتی. مؤسسه عالی علوم و فناوری خوارزمی. شیراز. ایران.
۳۹. ژيرو، هنری (۱۳۸۳). به سوی آموزش و پرورش پست مدرن، کتاب از مدرنیسم تا پست مدرنیسم. ترجمه عبدالکریم رشیدیان. تهران: نشر نی.
۴۰. سجادی، سید مهدی (۱۳۸۴). کثرت گرایی فرهنگی، هویت و تعلیم و تربیت. فصلنامه اندیشه های نوین تربیتی. ش ۱: ۲۵ تا ۳۸.
۴۱. سیف، علی اکبر (۱۳۸۸). روش های اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی. تهران: دوران
۴۲. شاملی، عباسعلی؛ ملکی، حسن؛ کاظمی، حمیدرضا (۱۳۹۰). برنامه درسی ابزاری برای نیل به تربیت اخلاقی. اسلام و پژوهش های تربیتی. س ۳. ش ۲: ۷۷ تا ۹۳.
۴۳. صالحی، اکبر؛ یار احمدی، مصطفی (۱۳۸۷). تبیین تعلیم و تربیت اسلامی از دیدگاه علامه طباطبایی با تأکید بر هدف ها و روش های تربیتی. فصلنامه علمی تخصصی تربیت اسلامی. س ۳. ش ۷: ۲۳ تا ۵۰.



۴۴. صوفی آبادی، محمود (۱۳۸۳). اسلام، جهانی شدن و پیامدهای فرهنگی آن <http://www.isu.ac.ir>.
۴۵. طاهری، صفورا (۱۳۸۹). بررسی و نقد مسئله عقلانیت در پست مدرنیسم و نقد دلالت‌های آن در تعلیم و تربیت. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته فلسفه آموزش و پرورش. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی. دانشگاه علامه طباطبائی.
۴۶. طباطبائی، سید محمدحسین (۱۳۶۰). اسلام و انسان معاصر. قم: انتشارات رسالت.
۴۷. فتحی واجارگاه، کوروش (۱۳۸۸). اصول و مفاهیم برنامه ریزی درسی. تهران: نشر دانشگاهی بال.
۴۸. فرمیپنی فراهانی، محسن (۱۳۸۳). پست مدرن و تعلیم و تربیت. تهران: نشر آینه.
۴۹. قاسم‌پور دهقانی، علی؛ نصر اصفهانی، احمدرضا (۱۳۹۰). رویکرد معنوی و برنامه درسی. پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی. س ۱۹. ش ۱۳: ۷۱ تا ۹۲.
۵۰. کاردان، علی محمد (۱۳۸۱). سیر آراء تربیتی در غرب. تهران: انتشارات سمت.
۵۱. مشایخ، فریده (۱۳۷۴). فرآیند برنامه ریزی آموزشی، تهران: انتشارات مدرسه.
۵۲. مطهری، مرتضی (۱۳۷۳). تعلیم و تربیت در اسلام. تهران: انتشارات صدرا.
۵۳. ملکی، حسن (۱۳۸۵). دیدگاه برنامه درسی فطری - معنوی مبتنی بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی. کنگره ملی علوم انسانی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۵۴. ملکی، حسن (۱۳۹۶). هویت دینی برنامه درسی. تهران: انتشارات آبیژ.
۵۵. ملکی، حسن؛ محمدی فر، مژگان (۱۳۸۸). فرایند ارزشیابی برنامه‌های درسی. مجله دانشکده پیراپزشکی ارتش جمهوری اسلامی ایران. س ۴. ش ۲: ۳۰ تا ۳۷.
۵۶. نجاریان، پروانه؛ پاک سرشت، محمد جعفر؛ صفایی مقدم، مسعود (۱۳۸۱). مضامین پست مدرنیسم و دلالت‌های تربیتی آن. مجله علوم تربیتی و روانشناسی. س ۹. ش ۱ و ۲: ۸۹ تا ۱۰۶.
۵۷. نصر، احمد رضا؛ اعتمادیزاده، هدایت‌الله؛ نیلی، محمدرضا (۱۳۹۰). رویکردهای نظری و عملی تدوین برنامه‌های درسی در آموزش عالی. تهران: انتشارات سمت.
۵۸. هابرماس، یورگن (۱۳۸۴)، دگرگونی ساختاری حوزه عمومی. ترجمه جمال محمدی، چاپ اول، تهران: نشر افکار.
۵۹. هاتف، مهدی. (۱۳۸۸)، چالش‌ها و چشم اندازهای امنیت در فضای مجازی. دوامنامه توسعه انسانی پلیس، سال ششم، شماره ۲۲، ص ۱۱۷
۶۰. هاشمی، محمدرضا. (۱۳۹۰)، بررسی اعتیاد اینترنتی و تأثیر آن بر رفتار نوجوانان مجموعه مقالات برگزیده همایش منطقه ای آسیب های اجتماعی نوپدید. دفتر تحقیقات کاربردی و معاونت اجتماعی نیروی انتظامی استان مازندران، ص ۳.
۶۱. هایم، ماکیل. (۱۳۹۰)، متافیزیکی واقعیت مجازی، ترجمه سروناز تربتی، چاپ اول، تهران: انتشارات رخدادنو.
۶۲. همت بناری، علی. (۱۳۷۹)، تربیت اخلاقی و ضرورت نگاهی دوباره به آن. جلد دوم، تهران: نشر اسالمی.
۶۳. والیس، پاتریکا. (۱۳۸۲)، روانشناسی اینترنت. ترجمه بهنام اوحدی، چاپ اول، تهران: انتشارات نقش خورشید.
۶۴. ویل، ری کورز. (۲۰۱۵)، نگران هوش مصنوعی نباشیم. ترجمه علیرضا صالحی امین، پیک پزشکان امروز، سال هشتم، شماره ۳۲-۳۳

65. Sommaruga, Cornelio. (2004). The global challenge of human security. The Journal of Futures Studies, Strategic Thinking and Policy, 6, 4; Academic Research Library. P. 208.
66. Pertovsky, Vladimir. (2005). Human development and Human security in EURASIA. International Journal on world peace. V. XXII, No. 4 December.
67. Gripenberg, Pernilla. (2005). ICT and the shaping of society: Exploring human-ICT relationships in everyday life. (Ph.D. thesis) Helsinki: Edita Prima Ltd.
68. Brier, Søren. (2010). Cybersemiotics and the question of knowledge. In: Information and Computation. Gordana Dodig-Crnkovic & Mark Burgin (eds). World Scientific Publishing Co.



69. Suler, John. (2004). The Psychology of Cyberspace <http://truecenterpoint.com/ce/index.html>
 - William, H. S. (2006). Cyberculture, Cyborgs and Science Fiction: Consciousness and the Posthuman. The Netherlands: Rodopi B.V.
 70. Folsom, Thomas C. (2007). Defining Cyberspace (Finding Real Virtue in the Place of Virtual Reality) (2006). Tulane Journal of Technology & Intellectual Property, Vol. 9, p. 75.
 71. Duran, Maria. (2003). Internet Addiction Disorder. AllPsych Journal: 2. Resta, P. (2002). Information and Communication Technologies in Teacher Education: A planning guide, Paris: UNESCO.
 72. Hunter, Eileen. (2012). Class List [not equal to] Friend List. Educational Horizons, v90 n2 p21- 22.
 73. Cassidy, Wanda; Brown, Karen; Jackson, Margaret, (2012), "Making Kind Cool": Parents' Suggestions for Preventing Cyber Bullying and Fostering Cyber Kindness, Journal of Educational Computing Research. V. 46, No4, P.415-436.
 74. Chi, Hung. (2005). Gender Difference and Related Factors Affecting online Gaming Addiction Among Taiwanese Adolescent. The Journal of Nervous and Mental Disease, 193(4), 273- 277.
- Smith, M. (2009). Communities in Cyberspace: London, Routledge: V.1, No.6. McQuail, Denis. (2003). New Horizons for Communication Theory in the New Media Age. In: Valdivia, Angharad (ed) N. A Companion to Media Studies. Blackwell Publishing. P.40- 49.